

ЗООТЕХНІЯ (від *зоо...* і грец. *τέχνη* — майстерність) — наука, що вивчає еволюцію, розробляє методи розведення і раціонального використання сільськогосподарських тварин. Серед завдань З. — розроблення науково обґрунтованих заходів з розвитку практ. тваринництва і впровадження прогресив. технологій виробництва високоякіс. тваринниц. продукції, насамперед, харч. призначення (молоко, м'ясо, яйця), а також сировини для перероб. галузей промисловості (вовна, шкіра). Одним з найважливіших пріоритетів вітчизн. З. є обґрунтування стратег. положень продовол. безпеки незамін. продуктів харчування людини. Зоотех. основи сталого розвитку тваринництва передбачають збереження цінного генофонду с.-г. тварин, його доцільну реконструкцію на основі нових методів селекції та біотехнології, примноження і рац. використання корм. ресурсів, упровадження системи упр. виробництвом тваринниц. продукції та її якістю на основі екологічно безпеч. технологій. З. поділяють на заг. і спеціальну. Перша розробляє заг. принципи розведення, годівлі, утримання й рац. використання с.-г. тварин різних видів, порід і гібридів. Осн. її розділи: розведення с.-г. тварин та біотехнологія відтворення поголів'я, годівля с.-г. тварин і технологія кормів, утримання с.-г. тварин (*зоогігієна*) тощо. Спец. З. опрацьовує теор. питання й практ. заходи з ведення окремих галузей тваринництва — молоч. і м'ясного скотарства, свинарства, птахівництва, вівчарства, конярства, кролівництва, бджільництва та ін. Сучасна З. базується на досягненнях суміж. наук (*генетика*, *фізіологія*, *біохімія*, *біотехнологія* та ін.) і галузей науки, тісно пов'язаних з нею (*екологія*, *ветеринарна медицина* тощо).

Зародження З. пов'язують з початком domestикації тварин. Перші відомості про особливості їхньої конституції, рекомендації з догляду, годівлі й розмноження містять праці антич. вчених (Гіппократ, М.-Т. Варрон). У 14 ст. набули поширення дослідж., пов'яз. з використанням коней у війську (напр., трактат араб. вченого А. Бекра про екстер'єр коня). У формуванні З. наприкінці 17 — на поч. 18 ст. значну роль відіграло виведення у Великій Британії чистокров. верхової породи коней. Як самост. наука З. виокремилася у 18 ст. у зв'язку з успіхами природознавства і розвитком товар. тваринництва. Великий вплив на її становлення мали праці Ч. Дарвіна, Ж.-Л. Бюффона, А. Веккерліна, А. Теєра, С. Райта, Г. Натузіуса, Г. Зеттегаста, О. Кельнера. У 20 ст. розвитку З. сприяли наук. досягнення у галузі генетики. На поч. 21 ст. провідні позиції у світі за рівнем зоотех. дослідж. займають США (молочне і м'ясне скотарство, птахівництво), Нідерланди (молочне скотарство й

птахівництво), Канада, Швеція, Німеччина (молочне скотарство), Австрія, Франція (м'ясне скотарство), Данія (свинарство), Велика Британія (свинарство, вівчарство) та ін. Серед гол. світ. наук. центрів з вивчення проблем З. — Швец. с.-г. університет (м. Уппсала), Нідерланд. університет (м. Ваґнінген), Держ. університет шт. Айова (США). Дослідж. із З. координують міжнар. організації — Європ. асоц. тваринників, Міжнар. асоц. з покращення молоч. худоби та ін. Основи вітчизн. зоотех. науки заклали укр. та рос. вчені О. Міддендорф, Є. Богданов, О. Малигонов, М. Дяков, М. Чирвинський, П. Кулешов, М. Придорогін, Ю. Лискун. Засн. З. в Росії й Україні став М. Ліванов (1751–1800) — автор першого підручника з цієї проблеми («Руководство к разведению и поправлению домашнего скота», С.-Петербург, 1794). Знач. внесок у її розвиток належить П. Широких, О. Бондаренку, О. Браунеру та ін. Сучасні основи теорії і практики породотвор. процесу в тваринництві обґрунтував М. Іванов. Його вчення розвинули А. Редькін, Л. Гребень, М. Потьомкін, М. Кравченко, О. Яценко, Ф. Ейснер, Ф. Почерняєв, М. Зубець, В. Буркат, В. Рибалко та ін. Досягнення вітчизн. З. з фізіології, біохімії, живлення та годівлі с.-г. тварин і технології кормів пов'язані з наук. школами І. Бельговського, П. Пшеничного, Й. Даниленка, С. Гжицького, Ф. Палфія, П. Лагодюка та ін. Засн. методу штуч. осіменіння, який є осн. у системі відтворення с.-г. тварин у світі, став І. Іванов. Згодом сформовано наук. біотехнол. школи з репродуктології, штуч. осіменіння і трансплантації ембріонів с.-г. тварин І. Смирнова, О. Квасницького, Ф. Осташка, В. Коваленка, М. Безуглого. Укр. дослідника П. Прокоповича (1775–1850) вважають основоположником наук. бджільництва у світ. практиці. До кін. 19 ст. зоотех. дослідж. були зосереджені переважно в освіт. закладах агроном. спрямування і на дослід. полях Полтав., Катеринослав., Поділ., Черніг., Київ., Харків. губ. Упродовж 20 ст. створ. мережу спеціаліз. н.-д. установ і навч. закладів. Серед них — Інститути УААН: тваринництва степ. р-нів «Асканія-Нова» (Чаплин. р-н Херсон. обл.), рибного господарства, бджільництва (обидва — Київ), біології тварин (Львів), птахівництва (с. Бірки Зміїв. р-ну Харків. обл.), розведення і генетики тварин (с. Чубинське Бориспіль. р-ну Київ. обл.), свинарства (Полтава), тваринництва (сміт Кулиничі Харків. р-ну Харків. обл.), тваринництва центр. р-нів (Дніпропетровськ), кормів (Вінниця). Апробацію та впровадження наук. досягнень у тваринництво здійснюють регіонал. інститути агропром. виробництва й обл. с.-г. дослідні станції УААН. Вагомий внесок у розвиток зоотех. науки, підготовку фахівців належить ВНЗам. Результати наук. дослідж. з проблем З.

висвітлюють ж. «Вісник аграрної науки», «Тваринництво України», а також темат. наук. збірники.

Рекомендована література

1. Иванов М. Ф. Избранные сочинения. Т. 1-3. Москва, 1949-50;

2. Чирвинский Н. П. Избранные сочинения. Т. 1-2. Москва, 1949-51;
3. Свечин К. Б. Введение в зоотехнию. Москва, 1977;
4. Буркат В. П., Бородай І. С. Історичні аспекти розвитку теорії селекції у скотарстві України. К., 2006.

Г. О. Богданов

Бібліографічний опис:

Зоотехнія / Г. О. Богданов // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2010. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-17077>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).